

Pjesme i plesovi grada Delnica

Klepec, Sara

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Rijeci, Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:189:350248>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-20**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Teacher Education - FTERI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI

Sara Klepec

PJESME I PLESOVI GRADA DELNICA

ZAVRŠNI RAD

Rijeka, 2020.

SVEUČILIŠTE U RIJECI

UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI

Preddiplomski sveučilišni studij Rani i predškolski odgoj i obrazovanje

PJESME I PLESOVI GRADA DELNICA

ZAVRŠNI RAD

Predmet: Folklorna glazba

Mentor: Darko Đekić, viši predavač

Student: Sara Klepec

Matični broj: 0299011647

Rijeka, srpanj 2020.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

„Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da sam diplomski/završni rad izradi(la)o samostalno, uz preporuke i savjetovanje s mentorom. U izradi rada pridržava(la)o sam se Uputa za izradu diplomskog/završnog rada i poštiva(la)o odredbe Etičkog kodeksa za studente/studentice Sveučilišta u Rijeci o akademskom poštenju.“

ZAHVALA

Prije svega zahvaljujem svojem mentoru, profesoru Darku Đekiću na svoj podršci i pomoći tijekom pisanja ovog rada, kao i na ohrabrenju koje je ponekad bilo potrebno. Velika Vam hvala na strpljenju i savjetima!

Nadalje zahvaljujem KUD-u Delnice, ponajviše predsjednici Dušanki Crnković (ujedno i mojoj baki), koja mi je pomogla u pronalaženju literature i koja je sa mnom razgovarala o svim običajima i detaljima koji su mi bili potrebni za ovaj rad. Uz nju zahvalu sam dužna i Denisu Kezele, koji mi je ispričao ponešto o heligonki, kao i poslao notne zapise.

I na kraju, zahvaljujem svojim roditeljima, bratu i dečku, koji su mi pružili puno podrške tijekom cijelog studiranja i koji su me ohrabrivali i pružali pomoć pri pisanju ovog rada. Usto zahvaljujem i svojim prijateljima i prijateljicama.

Još jednom velika hvala svima!!

SAŽETAK

U ovom završnom radu prikazuju se pjesme i plesovi grada Delnica. Prije uvođenja u temu govori se nešto više o samoj povijesti grada. Točnije, raspravlja se o dolasku Delničana na područje grada Delnica, o etnografskom i kulturološkom formiranju, kao i o čuvarima tradicije-KUD-u Delnice. KUD Delnice bitan je za ovaj rad jer je on jedan od rijetkih na području Delnica koji se bavi središnjom temom ovog rada. U radu se definiraju elementi delničke narodne nošnje. Nadalje, kao što sam naslov rada govori, u radu se piše o pjesmama i plesovima grada Delnica, kao i o brojalicama i pričama za djecu. Od brojlica i priča najpoznatija je ona o dječaku Paušetu, koji je i danas jedan od zaštitnih znakova grada. U radu se spominju pjesme koje su izvorno delničke te su sukladno tome i pisane na delničkom idiomu. Svaka od navedenih pjesama ima svoje podrijetlo i pjeva o nekoj temi. U radu se piše i o plesovima koje izvodi folklorna sekcija KUD-a Delnice kao što su Hrvacko, Polka i Oberštajerić. Sve te plesove prati heligonka-instrument koji se oduvijek svira na ovom području. Na samom kraju rada govori se o običajima koji su poznati u Delnicama, gdje su se pjevale navedene pjesme i plesali navedeni plesovi. Ono što je napisano u ovome radu može poslužiti očuvanju tradicije grada Delnica.

Ključne riječi: *pjesme i plesovi, grad Delnice, običaji, heligonka*

ABSTRACT

In this paper, the songs and dances of City of Delnice are presented. Before introducing the topic itself, something more is said about the history of the city. More precisely, the arrival of the people of Delnice in the area of the city, the ethnographic and cultural formation as well as the guardians of tradition in the KUD Delnice are discussed. KUD Delnice is important for this paper because it is one of the few in the area of Delnice that deals with the central theme of this paper. The paper defines the elements of the Delnice folk costume. Furthermore, as the title of the paper suggests, the paper writes about songs and dances of the City of Delnice, as well as about counters and stories for children. Of the counters and stories, the most famous is the one about the boy Pauše, who is still one of the trademarks of the city. The paper mentions songs that are originally from Delnice

and are accordingly written in the Delnice dialect. Each of these songs has its own origins and sings on a theme. The paper also wrote about dances performed by the folklore section of KUD Delnice, such as Hrvacko, Polka and Oberštajerić. All these dances are accompanied by the button box, which is mentioned in the work as one of the instruments that has always been played in this area. At the very end of the paper, we talk about the customs that are known in Delnice and at the celebration of which these songs were sung and these dances were danced. What is written in this paper can serve to preserve the tradition of the City of Delnice.

Keywords: *songs and dances, City of Delnice, customs, button box*

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. FOLKLOR	2
3. GRAD DELNICE	3
3.1. Povijest grada Delnica	3
3.2. Kulturološko i etnografsko formiranje	4
3.3. Čuvari tradicije-KUD Delnice	5
4. NARODNA NOŠNJA.....	7
4.1. ŽENSKA NARODNA NOŠNJA	8
4.1.1. Ženska narodna radna nošnja	8
4.1.2. Svatovska nošnja	11
4.2. MUŠKA NARODNA NOŠNJA.....	12
5. PJESME I PLESOVI.....	14
5.1. Brojalice i priče za djecu	14
5.1.1. Pauše.....	14
5.1.2. Dječji prstići	15
5.2. Igre delničkih pastira	16
5.2.1. Batičanje	16
5.2.2. Prasica.....	16
5.3. Pjesme.....	17
5.3.1. Maje Dèjuonce.....	17
5.3.2. Jezíerka	19
5.3.3. Soséjda.....	20
5.3.4. Pouóanka (Polánka).....	21
5.3.5. Bájdna núč	22

5.4.	Plesovi.....	23
5.4.1.	Hrvacko	23
5.4.2.	Igra kolo u dvadest i dva.....	25
5.4.3.	Oberštajerić.....	25
5.4.4.	Polka	27
6.	INSTRUMENTI	28
6.1.	Heligonka.....	28
7.	STARI DELNIČKI OBIČAJI	31
7.1.	Valentinovo i Jurjevo	31
7.2.	Ivanje	32
7.3.	Sv. Nikola	34
7.4.	Badnjak	34
8.	ZAKLJUČAK.....	36
9.	LITERATURA.....	37

1. UVOD

Tema ovog završnog rada je *Pjesme i plesovi grada Delnica*. Rad je napisan kako bi se поближе opisale pjesme i plesovi koje izvodi kulturno-umjetničko društvo toga grada, ali i kako bi se prikazala narodna nošnja i neki običaji koji obilježavaju ovaj grad.

Grad Delnice nalazi se u srcu Gorskog kotara na nadmorskoj visini od 698 metara. Na područje Gorskog kotara utjecaj su imale sve četiri folklorne zone Republike Hrvatske, a to su: Panonska, Jadranska, Dinarska i Alpska zona. Općenito postoji vrlo malo zapisa o folklornoj tradiciji ovoga kraja, no važno je napomenuti kako ovaj kraj ima zaista mnogo različitih kulturnih i tradicijskih vrijednosti koje je vrijedno spomenuti i zapisati.

Cilj ovoga završnog rada bio je prikazati pjesme i plesove, narodnu nošnju i običaje koji se njeguju ili su se njegovali u gradu Delnicama. Ovu sam temu izabrala zato što sam i sama bila članica KUD-a Delnice i zbog toga što smatram da će svaki pisani trag o ovom gradu i njegovim posebnostima pomoći u očuvanju njegove tradicije i običaja koji se, nažalost, danas sve manje njeguju.

Završni rad prikazan je kroz sedam poglavlja. U prvom se poglavlju definira pojam folklora te se o njemu govori općenito. Zatim se u drugom poglavlju govori o gradu Delnicama, opsuje se njegov položaj, povijesni pregled te se spominju čuvari tradicije ovoga grada. Nadalje u trećem poglavlju prikazana je narodna nošnja ovog kraja kako ženska tako i muška. Nakon toga, u četvrtom poglavlju, slijedi prikaz pjesama i plesova, kao i brojlica te pastirskih igara. Peto se poglavlje dotiče instrumenata koji se sviraju u ovom podneblju, a to su heligonka i tamburica. I na kraju se spominju neki običaji koji su važni za ovaj dio, a to su Ivanje, Valentinovo i Jurjevo, Badnjak i Sv. Nikola.

2. FOLKLOR

Folklor dolazi od engleske riječi *folklore*, točnije od riječi *folk*, što znači 'puk, narod' i od riječi *lore* što u prijevodu znači 'nauk ili znanje'. Zbog toga riječ folklor možemo prevesti kao 'znanost o narodu' (Hrvatska enciklopedija, 2020)¹. Folklor je stvaralaštvo koje se temelji na tradiciji određene kulture. Tom se kulturom iskazuje kulturni i socijalni identitet zajednice koju nekoliko ljudi, odnosno pojedinaca ili skupina uči i prikazuje na više načina (usmeno, oponašanjem i slično). Pojam folklor prvi je upotrijebio William Thoms, koji je njime označio određeno stvaralaštvo i tradiciju ljudi koji su neuki i neobrazovani (Hrvatska enciklopedija, 2020). Naziv folklor koristi se diljem svijeta, no nema svugdje isto značenje. Tijekom godina njegovo se značenje mijenjalo, no u suštini je označavao umjetnost koja se razlikuje od visoke umjetnosti. U Republici Hrvatskoj folklor označava zajednički naziv za tradicijsku umjetnost koja obuhvaća književnost, točnije usmenu ili pučku književnost, folklornu glazbu, plesove, folklorno kazalište i likovno stvaralaštvo, odnosno folklorni likovni izraz. U modernom društvu pojavio se i folklorizam. On je dio pučke kulture, a potaknut je željom za očuvanjem tradicijskih vrijednosti ali i njihovom komercijalizacijom (Hrvatska enciklopedija, 2020).

Institut za etnologiju i folkloristiku u Zagreb utemeljen je 1948. godine te mu je zadaća znanstveno proučavati folklor (Hrvatska enciklopedija, 2020).

¹ Izvor: *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. Preuzeto 11. 6. 2020. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=20034>.

3. GRAD DELNICE

Grad Delnice nalazi se u Gorskom kotaru te je najviši grad Hrvatske zbog toga što se nalazi na nadmorskoj visini od 698 metara. U područje grada Delnica ubrajaju se i crnoluško-risnjački kraj te Kupska dolina, koji zajedno s Delnicama čine takozvani *Delnički trolist*².

Bitno je naglasiti da je povijest grada Delnica vrlo zanimljiva i bitna za shvaćanje njegovog etnografskog i kulturološkog formiranja, što će se razraditi u daljnjim poglavljima.

3.1. Povijest grada Delnica

Prema Žurgi (2003) naseljavanje Gorskog kotara započelo je krajem 13. stoljeća te početkom 14. stoljeća. No, prvo spominjanje Delnica i Broda na Kupi našlo se u ispravi iz 1948. godine. U njoj Sabor nalaže Frankopanima, koji su naseljavali ovo područje, da ne smiju ubirati nikakve daće na tom dijelu. Kasnije je taj prostor pripao Zrinskim zbog nasljednog ugovora koji su imali s Frankopanima. Kako su 1544. godine krenuli Turski prodori, život na tom području više nije bio siguran. Tek se 1600. godine na ovo područje doseljavaju stanovnici čiji je zadatak obraniti ovo područje od Turaka. Kasnije se Gorski kotar rijetko spominje, pa Žurga (2003) govori o tome kako ovo područje stagnira. Nadalje ističe da se tek pojavom ceste Karoline i Lujzjane, kao i željezničke pruge, ovaj dio budi te mu se vraća stanovništvo koje je pobjeglo pred Turcima (Žurga, 2003).

Postoji više teorija o tome na kojem su mjestu nastale Delnice te kako je nastalo samo ime mjesta, odnosno grada. Prema nekim legendama nastalo je od glagola *raditi*, koji se na idiomu glasi *dejvat*. Prema tome mislilo se da su Delničani radnici i tako je grad dobio ime. Druga legenda kaže da je ime nastalo od glagola *delet*, odnosno *dijeliti* jer su se braća koja su prva naselila Delnice podijelila. Niti jedna od ovih dviju legendi nije potvrđena (Žurga, 2003).

Što se tiče mjesta nastanka Delnica također postoji više varijanti. Neki izvori govore kako je to bilo na području Lučica, odnosno na prostoru između nekadašnjeg brodskog i

² Izvor: Internetska stranica http://www.gorskikotar.hr/turizam/otkrijte_gorski_kotar/mjesta/delnice (11.6.2020)

hreljinskog vlastelinstva. Drugi kažu da se, kao što se spominje i prije u tekstu, stanovništvo koje je nastanjivalo to područje razbježalo pred Turcima te su se povratnici naselili u današnjem donjem dijelu Delnica, odmah iznad delničkog Potoka. Na tom je području izgrađena i crkva. Spominje se i kako su prvi doseljenici bili braća Tomac. Delnice se u 18. stoljeću šire i na gornji dio, čime je prekršen zakon o nepovredivosti polja. Autor Žurga (2003) navodi kako je to najtočniji podatak o nastanku tog dijela Delnica. Izgradnji i proširenju Delnica najviše je pridonijela izgradnja ceste Lujzijane (Žurga, 2003).

Što se tiče statusa grada, Delnice su prvi put status grada dobile 1950. godine. Tada su bile najveće mjesto u okolici, imale su najviše stanovnika i zaposlenih. Taj status gube 1993. godine i opet su postale mjesto. 1997. godine vraćen im je status grada (Žurga, 2003).

3.2. Kulturološko i etnografsko formiranje

Iz povijest grada Delnica možemo vidjeti da je ovaj dio bio pod velikim utjecajem drugih naroda. Zbog toga postoje tri čimbenika koja su imala veliku ulogu u formiranju kulturološkog i etnografskog identiteta kako Delnica tako i cijelog Gorskog kotara. Prema autorici Malvić (2007) to su:

- 1) Prodori Turaka
- 2) Gospodarski razvoj
- 3) Pojava građanskog graditeljstva i prometnica

Što se tiče prvog povijesnog čimbenika, on je vezan uz prodiranje Turaka na ovo područje te seobama stanovnika. Taj utjecaj može se vidjeti u dijelovima nošnje koja će se opisati kasnije u tekstu. Nadalje imamo gospodarski razvoj koji se odnosi na knezove Zrinske, u čije je vrijeme ovaj dio doživio veliki gospodarski rast i razvoj. Zbog doseljavanja raznih kultura na ovo područje, dolazi do razvitka trodijalektičke kulture, što znači da su u Gorskom kotaru zastupljena sva tri narječja (štokavsko, kajkavsko i čakavsko). Kada govorimo o pojavi građanskih elemenata u graditeljstvu, važno je naglasiti da je tu veliki utjecaj imala izgradnja prometnica i dolazak putujućih trgovaca. Ta je pojava dovela do toga da se osim u gradnji, građanski tip vidi i u odijevanju, čime se onda polako odmiče od tradicionalnog ruha (Malvić, 2007).

Prije nego što se spomene KUD Delnice kao čuvar tradicije, važno je još spomenuti zone koje utječu na razvoj nošnje ovoga kraja, kao i na njegove pjesme i plesove. S obzirom na zemljopisni položaj ovog područja i na gore spomenute povijesne čimbenike, na Gorski kotar utječu sva četiri etnografska područja, a to su: alpsko, panonsko, dinarsko i jadransko područje (Malvić, 2007).

3.3. Čuvari tradicije-KUD Delnice

Čuvari tradicije u Delnicama su članovi kulturno-umjetničkog društva Delnice. Kulturno-umjetničko društvo osnovano je 1975. godine, a osnovali su ga ljubitelji pjesme i plesa. Rad KUD-a počeo je osnivanjem mješovitog pjevačkog zbora. Godinu dana kasnije radu zbora priključila se i tamburaška sekcija (Laloš, 2014). KUD je osnovan s ciljem poticanja, promicanja i popularizacije glazbe. Danas se KUD Delnice sastoji od četiri sekcije, a to su: mješoviti pjevački zbor, tamburaška sekcija, folklorna sekcija i vokalna skupina *DiM*. Kulturno-umjetničko društvo broji oko 90 članova, pri čemu mješoviti pjevački zbor ima najviše članova.³

Mješoviti pjevački zbor najstarija je sekcija kulturno-umjetničkog društva i broji ukupno 32 člana različite životne dobi. Njihova dugogodišnja voditeljica je Mirjana Majnarić. Mješoviti pjevački zbor izvodi pjesme tradicionalnog i popularnog karaktera.

Zatim slijedi vokalna skupina *DiM*. To je ženska vokalna skupina koja je osnovana 2003. godine te djeluje i danas uz prekide na početku svoga rada. Njihov voditelj je Damir Zagorščak (Laloš, 2014). Program kulturno-umjetničkog društva obogaćuje drugačijim, modernijim repertoarom svojih pjesama, uspoređujući ih s mješoviti pjevačkim zborom. Vokalna skupina *DiM* sudjelovala je na mnogim festivalima te je upravo zbog toga i višestruko nagrađivana. Također, važno je napomenuti da je vokalna skupina *DiM* uglazbila pjesmu Zdravka Merkaša pod nazivom *Moja Kupa* (Laloš, 2014).

Tamburaška sekcija kulturno-umjetničkog društva Delnice djeluje 20 godina te bilježi niz uspješnih nastupa. Bila je od velike pomoći mješovitom pjevačkom zboru i folklornoj sekciji u realizaciji goranskih i domaćih napjeva. Voditelj tamburaške sekcije je Franjo Jakovac. Upravo zahvaljujući njegovom radu i njegovoj upornosti osnovana je Škola

³ Izvor: Dušanka Crnković (6.5.1955.)- predsjednica KUD-a Delnice

tambure koju vodi on sâm. Školu tambure pohađa troje djece, koja vrijedno rade na učenju sviranja kako bi očuvala tradiciju. Tamburaška sekcija u većini slučajeva prati nastupe folklorne sekcije. Uz tamburaše bitno je naglasiti da se nastupi folklorne sekcije odvijaju i uz pratnju Denisa Kezele, koji svira heligonku⁴.

Folklorna sekcija osnovana je 1980. godine, no zbog raznih poteškoća i prekida u radu tek je 2002. godine započela s intenzivnim radom, i to zahvaljujući Branku Mihajloviću zvanom *Bojsa*. Pokojni gospodin Mihajlović dužnost počasnog predsjednika kulturno-umjetničkog društva Delnice obnašao je do 2011. godine. Danas folklornu sekciju vodi voditeljica Danijela Štimac (Laloš, 2014). Prezentirajući običaje, pjesme i plesove na goranskom idiomu uz pratnju dijatonske harmonike, folklorna sekcija nastupala je na brojnim međunarodnim smotrama i manifestacijama u Hrvatskoj i izvan nje. Bitno je naglasiti da su njezini članovi sudjelovali na smotri folkloru u Češkoj, Austriji, Italiji i Sloveniji, ali je također potrebno istaknuti da su i sami organizirali uspješnu međunarodnu smotru folkloru u Delnicama. Nažalost, smotra je zadnji put održana 2018. godine te se zbog nedostatka sredstava više ne održava⁵.

Sve navedene sekcije pokazuju uspješnost rada kulturno-umjetničkog društva. KUD nastupa na mnogim manifestacijama u gradu Delnicama kao što su božićni koncert, uskršnji koncert, koncert povodom Valentinova, Dan Grada Delnica i još mnoge druge. Predsjednica KUD-a, Dušanka Crnković, kaže da bogatstvom sadržaja žele pokazati želju za druženjem i ljubavi prema glazbi i plesu, ali i želju za očuvanjem tradicije. Ističe da mogu napraviti vrhunske priredbe kojima su došli do županijskog i međunarodnog ranga⁶.

⁴ Izvor: Dušanka Crnković (6.5.1955.)- predsjednica KUD-a Delnice

⁵ Izvor: Dušanka Crnković (6.5.1955.)- predsjednica KUD-a Delnice

⁶ Izvor: Dušanka Crnković (6.5.1955.)- predsjednica KUD-a Delnice

4. NARODNA NOŠNJA

Grad Delnice je jedno od rijetkih (ako ne i jedino) mjesto u Gorskom kotaru koje može reći da njeguje tradiciju nošenja narodne nošnje. Njegova je nošnja jednim dijelom naslijeđena, a drugim dijelom potječe od oponašanja odijevanja bogatih. Sve od čega se sastoji delnička narodna nošnja je domaći proizvod, jedina iznimka je to što su u kasnijem razdoblju kupovane cipele i marame. Delničkom narodnom nošnjom prevladava bijela boja koju se upotpunjuje šarenim elementima (Malvić, 2007).

Na nošnji se može vidjeti utjecaj prigorsko-pokupskog dijela, a nakon naleta Turaka vidi se i alpski utjecaj. Također, važno je napomenuti da se nošnja u 19. stoljeću razvijala sukladno s nošnjom Kostela, grada koji je imao veliku ulogu kod naleta Turaka (14. stoljeće). S obzirom na to može se reći da se danas nosi nošnja koja ima elemente i delničke i kostelske nošnje, odnosno međunošnja (Malvić, 2007).

U nastavku će se opisati ženska narodna nošnja, koja može biti svadbena i radna te muška delnička narodna nošnja kao što se vidi na slici 1.

⁷ Slika 1: Ženska (lijevo) i muška (desno) narodna nošnja.

⁷ Izvor: Facebook stranica Folklorne skupine Delnice (10.6.2020.)

4.1. ŽENSKA NARODNA NOŠNJA

Razlikujemo žensku radnu nošnju koja se nosila svakodnevno i nošnju koju su žene nosile u svatove.

4.1.1. *Ženska narodna radna nošnja*

Dijelovi ženske radne nošnje su: rokóafce, g'rbieše, kás, frís, kíkla, fiértof, póas, plét, ruób'c, kolíenke, zabún'c, opájнке, obújce, méstve, cúokle, a od nakita žene su nosile: žúnče i kluóf'n'cu (Malvić, 2007).

Rokóafce je delnički naziv za košulju (koja je u početku bila dugih rukava) koji su na krajevima bili ravni. Kasnije su rukavi počeli biti suženi na krajevima te su obrubljeni uskom kukičanom čipkom. Rukavi imaju grubi nabor kod ramena te su ojačani jastučićima kako bi ih bilo ugodnije nositi. Također, bluza ima kukičanu čipku i na dijelovima uz vrat i rub košulje, odnosno na području kopčanja. Košulja se izrađivala od finog bijeljenog materijala kao što je lan ili platno te seže malo niže od struka (Malvić, 2007). **G'rbieše** su na delničkoj narodnoj nošnji ono što su danas gaće. Možemo reći da su one preteča donjeg rublja. Bile su skrojene od pamučnog bijelog platna te su ravnog kroja, kasnije nabrane na lastiku u području struka i nogavica. Na rubove nogavica stavljala se kukičana čipka. Uz gaće žene su nosile i **kás** koji je preteča današnjeg grudnjaka. Također je rađen od bijelog pamuka te sličí košulji bez rukava. Kopčao se na prednjoj strani te je bio ukrašen čipkom koja je smještena kod vrata (Malvić, 2007). Preko g'rbieša išao je **frís** odnosno podsuknja. Podsuknja je imala ukrašeni donji rub kukičanom čipkom te se vezala iznad struka i bila je dugačka do gležnja. Podsuknja na sebi ima ušivene dvije trake koje se križaju na leđima te se zatim na prednjoj strani vežu u mašnu. Podsuknja je bila šivana od lanenog platna, a kasnije i od bijeljenog pamuka. Pretežno je bila bijele boje, no žene su je znale raditi i u tamnim bojama kao što su plava i crna kako im se za vrijeme rada na polju ne bi zaprljala (Malvić, 2007). Preko podsuknje žene su odijevale **kíklu**. To je gornja haljina koja nema rukave te je šivana u dva dijela koji su se spajali. Ima ovalni oblik te je rezana u području dekoltea. Kao što je već i prije spominjano, i ovaj dio ukrašen je kukičanom čipkom koja se umetala dva pedlja od donjeg ruba te je bila široka između 15 i 20 centimetara. U struku je nabrana, što stvara volane. Važno je naglasiti da su si žene najčešće same šivale haljine (Malvić, 2007). **Kíkla** se u

struku pričvršćivala **póasom**. To je pojas koji se sastoji od zelene i narančaste boje te je rađen od vune. Dugačak je otprilike jedan metar, a širok 6-7 centimetara. Pojas se stezao oko struka i zataknuo se na lijevoj strani. Na krajevima je imao niti koje su, nakon što ga se zataknulo, visjele otprilike 10-15 centimetara. On se nije nosio za svakodnevni rad, nego samo za svečane prilike kao što je blagdan, odlazak u crkvu ili na ples (Malvić, 2007). Na pojas se stavljao **fiértóf**, odnosno pregača. Ona se radila od tankog materijala koji je imao cvjetni uzorak te je najčešće bila crvene, zelene ili plave boje. Bila je nabrana, što ju je u gornjem dijelu činilo uskom, a dolje je padala na široko. Na samom je dnu na nju bio našiven volan širine oko 20 centimetara. Slično kao i podsuknja i pregača, na sebi ima dvije trake koje se vežu u polumašnu s desne strane struka (Malvić, 2007). Na glavu je išao **ruób'c**, odnosno šarena marama koja se šivala od kašmira ili vunice te je također imala cvjetni uzorak. Rubac ili marama nosila se na glavi te se vezivala s lijeve strane zatiljka. Tijekom ljeta žene su nosile rubac na ramenima, dok su ga tijekom zime znale zamijeniti debelom vunenom maramom. Starije žene su imale crni rubac. Uz rubac žene su zimi znale nositi i **plét** kojim bi pokrivale ramena (Malvić, 2007). Na noge bi oblačile **kolíenke** koje su bile bijele i pamučne te su se pričvršćivale crvenim trakama. Žene su ih nosile najčešće nedjeljom u crkvu zbog toga što su ljeti bile bose, a zimi su nosile tamnije čarape kako se ne bi vidjelo koliko su uprljane (Malvić, 2007). Što se tiče obuće, žene su nosile opájнке, obújce, méstve, cúokle. **Opájнке** su bile niske vezene cipele u koje se stavljao kožni umetak. **Obújce** su također bile niske cipele koje su imale vezeni cvjetni uzorak ušiven s gornje strane cipele. U crkvu bi žene nosile **méstve**, odnosno crne cipele koje su imale polupetu i remenčić. Na ponekima se mogao vidjeti i ukrašeni rub s bijelim točkicama. Zanimljiva je činjenica da su neke žene znale hodati bose do crkve, a u rukama su nosile cipele kako bi pokazale cijelom selu da imaju cipele. Prije ulaska u crkvu obule bi i dokoljenke i cipele. Kada bi ljudima ponestalo cipela, nosili bi one drvene koje su se nazivale **cúokle**. Prema nekim izvorima Delničani bi te cipele nosili do crkve te ih izuvali prije ulaska u crkvu (Malvić, 2007). Od nakita su žene nosile **žúnče**, odnosno ogrlicu od koraljnih perli crvene ili smeđe-narančaste boje. Perle su bile stavljene u nekoliko redova te bi se ispreplitale oko vrata. Ogrlica se protezala do grudi. Žene koje su imale višu poziciju u selu ponašale su se građanski te su oko vrata nosile velike bijele perle. Uz žúnče se nosila i **kluóf'n'ca** koja je bila slična brošu te se kopčala okomito na košulju i

tako pridržavala da se ne rastvori. Rađena je od šarenih perli složenih na žicu. Žice su se zatim stavljale na zihericu. Stavljala se samo u svečanim prilikama (Malvić, 2007).

Slika 2: Ženska narodna nošnja (Malvić, 2007: 62).

U nastavku će biti opisana ženska svatovska nošnja koje ima slične elemente kao i svakodnevna, no u nekima se i razlikuje.

4.1.2. Svatovska nošnja

Uz nekoliko stvari koje se preklapaju sa svakodnevnom nošnjom, svatovska nošnja imala je još i: šóapov'c, lándu, véjñč'k i kíklu za porúoko (Malvić, 2007).

Šóapov'c jest nešto što je mlada nosila na glavi, a obilježavalo je njezin prijelaz iz djevojke u udanu ženu. Usto je imao i magijsku svrhu, odnosno štitio je ženu od zlih utjecaja zbog toga što je bio šaren, pa su te boje odbijale zlo. Rađen je od raznih umjetnih cvjetova, raznih stakalca i drugih ukrasa te su na njega povješane trake koje su padale preko ramena i leđa. Za razliku od mladenke, njezine su prijateljice na glavi nosile **lándu**. To je bila ukrasna traka. Osim što ju se nosile na vjenčanje, nosile su je i djevojčice na prvu pričest. Uz lándu djevojke su nosile i **véjñč'k**, odnosno vjenčić koji je bio načinjen od različitog cvijeća. Mlada je bila obučena u **kíklu za porúoko**, odnosno u vjenčanicu koja je bila napravljena kod kuće. Radila se od lana ili pamuka na početku, a kasnije i od umjetne svile (Malvić, 2007).

Djevojke su veliku pažnju posvećivale i frizuri. Nisu rezale kosu, pa je ona sezala skoro do koljena. Kosu su najčešće vezale u dvije ili jednu pletenicu te od nje napravile zavitak koji su učvrstile ukosnicama (Malvić, 2007).

Slika 3: Frizura (Malvić, 2007: 40).

4.2. MUŠKA NARODNA NOŠNJA

Za razliku od ženske, kod muške narodne nošnje nema znatnih razlika između svečane i radne. Sastoji se od: pantalóna, rúobače, lájb'ka, kopíca, méstva i škrlaka. Razlika u svečanoj i radnoj nošnji bila je samo u hlačama, odnosno pantalónama (Malvić, 2007).

Pantalóune su hlače koje su krojene od grubog lanenog materijala. Za svečane prilike one su bile bijele boje, a za rad plave ili crne. Svečane hlače imaju široke nogavice te na pojasu imaju provučenu trakicu koja se veže s prednje strane te na nogavici imaju tanak rub ili resice. Radne hlače slične su kroju hlača koje danas nose muškarci. Imale su dva džepa koja su se nalazila sa svake strane hlača i kopčala su se na dugmad s prednje strane. Sljedeća razlika bila je u tome što su svečane hlače išle na široko, a ove su se sužavale prema dnu (Malvić, 2007). Na gornjem dijelu muškarci su nosili **rúobaču**. Ona je bila šivana od grubog ili finog platna. Ima širok kraj te nabore u dijelu ramena i zapešća. Prednja joj je strana prerezana skoro do struka gdje se kopča s dugmadi ili se veže s trakicama. Košulja se nosi povrh hlača te je dugačka do polovice bedra. Na košulju se stavlja **láj'b'k**, odnosno prsluk. Prednja strana prsluka šivana je od crnog, sivog ili smeđeg štofa, a zadnji dio od glota u istim bojama. Bio je bez ovratnika, a na lijevoj se strani nalazio džepić. Prsluk se kopčao s nizom dugmadi i na dnu je završavao vrhovima. Na stražnjoj strani prsluka bio je ušiven uski pojas (Malvić, 2007). Muškarci su na nogama nosili **kopíce**, odnosno pletene čarape koje su se najčešće plele kod kuće. Na njih su oblačili **méstve**, odnosno visoke crne čizme rađene iscijela. Uz njih muškarci su nosili već spomenute cúokle (drvene cipele) te niske crne cipele na vezanje. Na glavi su nosili **škrlak**. Najčešće su ga nosili stariji muškarci te je bio crne boje s nižim oglavljem i širokim obodom. Za vrijeme neke svečane prilike na njega se stavljala grančica crnogoričnog stabla (Malvić, 2007).

I muška i ženska narodna nošnja u opisanim se oblicima koristi tijekom nastupa KUD-a Delnice i izvođenja pjesmi i plesova.

Slika 4: Muška narodna nošnja (Malvić, 2007: 70).

5. PJESME I PLESIVI

Iščitavanjem literature moglo se zaključiti da su pjesme i plesovi Delnica, odnosno cijelog Gorskog kotara, pod velikim utjecajem alpske zone. Iz te su zone, posebice iz Slovenije, preuzete neke pjesme i plesovi koji se izvode u ovom dijelu te su prilagođeni. No važno je istaknuti da Gorani isto tako sami pišu (pogotovo pjesme) te one često i nose naziv prema autoru koji ih je napisao ili mjestu u kojem su napisane (Hadžihusejnović-Valašek, 2004).

U nastavku će se detaljnije spominjati brojalice koje su se koristile u igri s djecom, igre delničkih pastira, kao i pjesme koje su izvorno delničke te plesovi koje pleše folklorna sekcija KUD-a Delnice s naglaskom da se oni izvode i u drugim dijelovima Republike Hrvatske, ali i šire.

5.1. Brojalice i priče za djecu

Brojalice i priče za djecu najčešće su kazivale bake i djedovi za vrijeme zimskih dana te su se one najviše ticale nekih legendi. Tako je postojala legenda o vragolastom dječaku Paušetu koja se i danas zna prepričavati.

5.1.1. *Pauše*

S obzirom na to da legenda ima mnogo u ovome radu ispričat će se samo one koje su se pričale svakom djetetu u Delnicama. Prva priča govori o Paušetu i šunki. Iako su se obaveze djece koja su tada pohađala školu uvelike razlikovale od onih danas, ni majkama i očevima tada nije bilo svejedno kakva su im djeca u školi. Isto to mučilo je i Paušetovu majku. Zbog toga je ona jedan dan odlučila Paušetu dati najveću šunku koju je imala na sušilu da je odnese učitelju kako bi mu malo progledao kroz prste. S obzirom na to da šunka po putu jako mirisala Pauše je privukao razne pse i mačke. Kako mu je šunka bila teška, pred školom se odmorio. Nakon što se odmorio otjerao je sve mačke i pse te je pošao u školu potražiti učitelja. Kad se vratio, od šunke je ostala samo kost i špaga. Vidjevši to, učitelj mu je vratio poklon. Pauše je ostatak odnio kući, a majci je rekao da je učitelj sve pojeo i vratio mu kost jer on nema psa. Majka mu je rekla da će onda sljedeći puta poslati dvije, jednu za u školi, a drugu za kod kuće (Laloš, 2014).

Sljedeća priča o Paušetu bila je ona kada je hranio brata krumpirom. Priča glasi ovako: u kotlu se kuhao krumpir za svinje koji je Pauše često jeo. Jedan dan sjedio je kraj ognja s mlađim bratom. S obzirom na to da je brat bio malen trebalo ga je hraniti, što je Pauše povezao s hranjenjem gusaka koje je vidio. Pauše se sjetio kako je majka guskama gurala hranu u usta te je tako on gurao krumpir u usta mlađeg brata. U jednom trenutku mlađi mu je brat ostao bez daha. Na to je došla majka, koja je spasila brata od gušenja. Od tuda dolaze i kazivanja o tome kako je Pauše umalo zadavio brata kuhanim krumpirom (Laloš, 2014).

Danas se Paušeta vezuje uz fašnik, odnosno uz maškare. Optužuje ga se za sve loše što se dogodilo te ga se na kraju spaljuje⁸.

5.1.2. *Dječji prštići*

Dječji prštići priča je, odnosno brojalice koju su bake i djedovi tijekom zime govorili svojim unucima dok su se grijali uz vatru iz ognjišta. Brojalica se izvodila tako da se držalo dijete redom za prste i svaki je prst imao svoju priču. Pričalo se o tome kako su prštići gladni i moraju uzeti hranu. Hrana se nalazila u maminoj škrinjici. Morali su biti oprezni da ih mama ne uhvati. Dogovorili su se da ih nitko neće odati i zaprijetili malom prstu da će ga istući ako ih on oda. Zatim bi baka i djed uzeli djetetov mali prst i lagano ga udarali po njemu. Dijete bi se cijelo vrijeme smijalo (Laloš, 2014).

Slika 5: Brojalica Dječji prštići (Laloš, 2014: 464).

Põauoc: Jést s'n ũoač'n, kaku bè pršou do hrani?
Prst do põauca: Znõan jést, va mõaterene škrinece.
Srédne prst: Morõamo põazet da nas ne vide mõater.
Prstõajnak: Du bõo majd nõame óudao da smo ziele hrani, zgájžlale ga
bõomo. Ti mõale ku nas odaš dobiu bõoš svaji.
Stõara mõate ele stõara óuča primeu bè dèjte za mõale prst tr ga úahku tóukou po nẽme, a dèjte sé je
smejõauo.

⁸ Izvor: Dušanka Crnković (6.5.1955.)- predsjednica KUD-a Delnice

5.2. Igre delničkih pastira

Poznate su dvije igre koje su igrali delnički pastiri, a to su: batičanje i prasica (Laloš, 2014).

5.2.1. Batičanje

Batičanje je stara pastirska igra u kojoj sudjeluje pet pastira. Za igru je potreban štap, odnosno odsječena bukova grana koja je dugačka između 50 i 80 centimetara i mora imati zadebljanje na kraju. Usto potreban je i komad bukove ili ljeskove grane koji je pravilno odsječen, dugačak 20 do 25 centimetara te mora imati nasječene špiceve na oba kraja. Igra se igra na način da četiri pastira stanu na točke (koje su obilježene kamenjem) koje tvore kvadrat i moraju biti udaljeni oko 10 metara (Laloš, 2014). Peti pastir na panju postavi komad grane (onaj koji je nasječen na oba kraja) i kvrgom koja je na drugom štapu udari po njemu. Kada štap poleti u zrak, pastiri počinju trčati do sljedeće točke obilježene kamenom, i to u desnu stranu. Peti pastir za to vrijeme prati tko će prije stići do određene točke. Uz pastira vrijeme se prati i na način da se gleda kada će štap pasti na tlo. Vrijeme koje je bilo potrebno pastirima boduje se na način da onaj tko je prvi došao na mjesto dobiva četiri boda, drugi tri boda, treći dva boda te zadnji jedan bod. Postoji i pravilo da, ako se štap zabije u pod, onaj pastir koji mu je najbliže dobiva još dva boda. Igra je završila kada je jedan od njih sakupio 33 boda. Delnički pastiri znali su reći da se igra do Isusovih godina (33). U ovoj igri nisu morali sudjelovati samo muški pastiri nego i pastirice (Laloš, 2014).

5.2.2. Prasica

Ova igra slična je igri Batičanja, samo što ovu igru igraju samo muški pastiri. Igra se igra na način da četiri pastira stanu na točke kvadrata udaljene deset metara (isto kao i u prethodnoj igri). Na sredinu kvadrata postavljaju se rašlje na kojima stoji komad grane dugačak oko jednog metra. Zatim peti pastir baca u vis pravilan komad i krane prema tim rašljama (također dugačak oko jedan metar). Pastiri koji stoje u kvadratu trčeći krenu prema rašljama te onaj koji prvi dođe do njih, uzima rašlje i njima pokušava uhvatiti bačeni štap. To je donosilo dva boda. Ako pastir nije uspio uhvatiti komad, ispada iz igre dok ostali nastavljaju igru. Igra završava kada ostane samo jedan konačni pobjednik ili

dok se ne dođe do 16 bodova. Ponekad se igralo i na više bodova, prema dogovoru (Laloš, 2014).

5.3. Pjesme

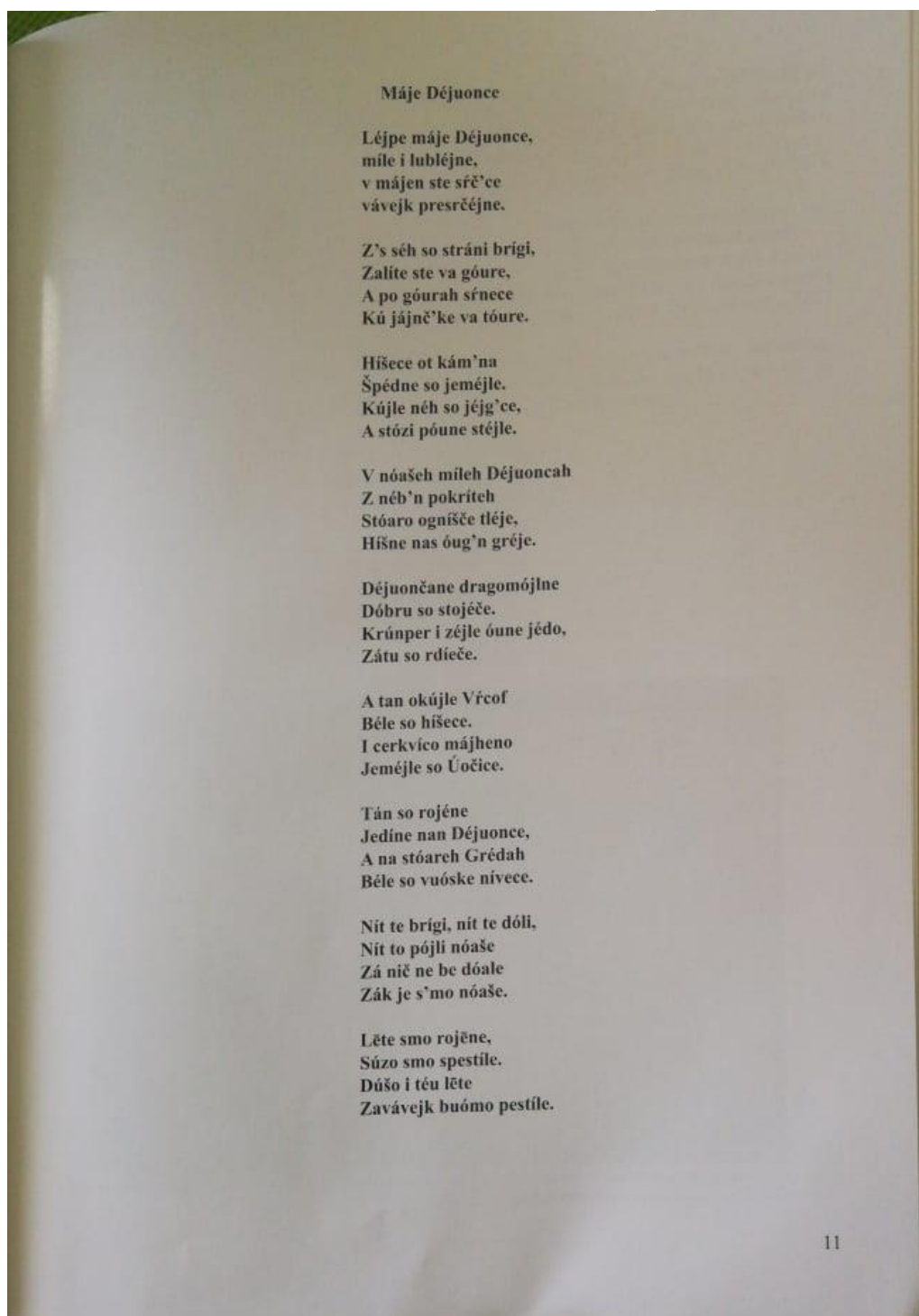
Pjesma koje su navedene u ovom radu izvorno su delničke pjesme koje se pjevaju i danas u izvedbi mješovitog pjevačkog zbora. Nekada ih je pjevao i zbor Osnovne škole Ivana Gorana Kovačića iz Delnica.

5.3.1. *Màje Dèjuonce*

Pjesma *Màje Déjuonce*, odnosno *Moje Delnice* nastala je u prvoj polovici 19. stoljeća, što je čini jednom od najstarijih na ovom području. Izvorni tekst ove pjesme sačuvali su Gorani koji su iselili u SAD. Ova se pjesma pjevala u svratištima koja su se nalazila uz Lujzinsku cestu te povodom raznih blagdana i svadie. Zbog toga su je mnogi Delničani smatrali svojom himnom. Ovom bi pjesmom počinjali Dani drva, koji su se održavali na Polanama. To je bila dvodnevna svetkovina koja se održavala početkom 19. stoljeća (Laloš i Hriberski, 2008). Ovom pjesmom i danas počinju mnoge priredbe na području grada Delnica te je dio folklornih nastupa u kojima se recitira ili pjeva dio ili cijela pjesma⁹. Tekst se može vidjeti na slici 6.

⁹ Izvor: Dušanka Crnković (6.5.1955.)- predsjednica KUD-a Delnice

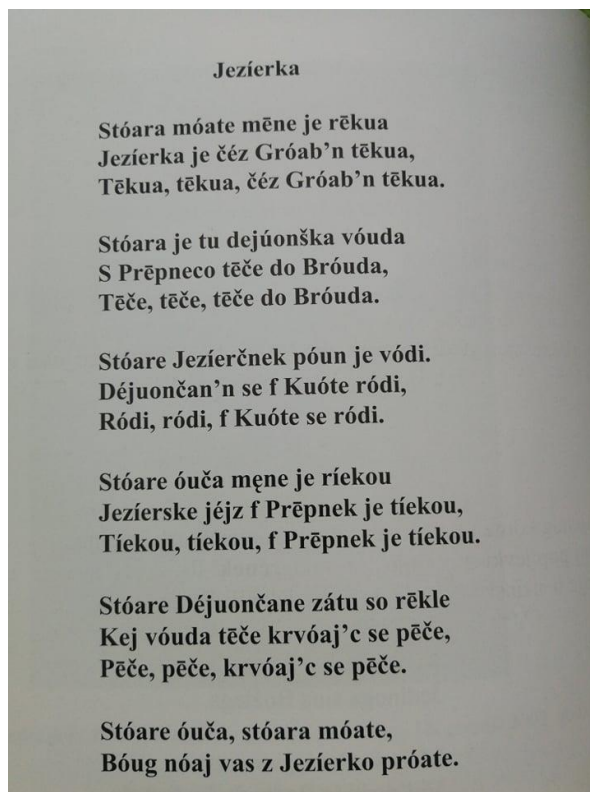
Slika 6: Pjesma Maje Dèjuonce (Laloš i Hriberski, 2008: 11).

5.3.2. Jezíerka

Ova pjesma govori o goranskoj rijeci Jezérki, koja je izvirala ispod Jezérskih stijena te je dalje koritom tekla do Potoka. Danas ta rijeka više ne postoji, a izvori kažu da je presušila već u 17. stoljeću (Laloš i Hriberski, 2008). Rijeka se spominje u mnogim delničkim legendama. Govori se kako se u vrijeme kišnih dana izlila iz svoga korita i poplavila Delničko polje. Nadalje kazivanja govore da su se od pijeska iz njezinog korita gradile kuće na tom području. Jedna od poznatijih legendi je vjerojatno ona o djevojci Jagodi koja se utopila u koritu ove rijeke (Laloš i Hriberski, 2008). Ova legenda govori o tome kako se djevojka Jagoda bacila sa stijena ispod kojih je izvirala Jezérka (na Petehovcu, vrhu iznad Delnica). U ponor se bacila zbog nesretne ljubavi sa jedina zagrebačkim profesorom. Danas te stijena nosi naziv Jagodina stijena¹⁰. Pjesma govori i o drugim dijelovima Delnica kao što su Delničko polje i Delnički potok. Također, u pjesmi se spominje i krvójec, odnosno beskvasni kruh koji se pekao od mljevenog zrna zobí (Laloš i Hriberski, 2008). Tekst se može vidjeti na slici 7.

Slika 7: Pjesma Jezíerka (Laloš i Hriberski, 2008: 22).

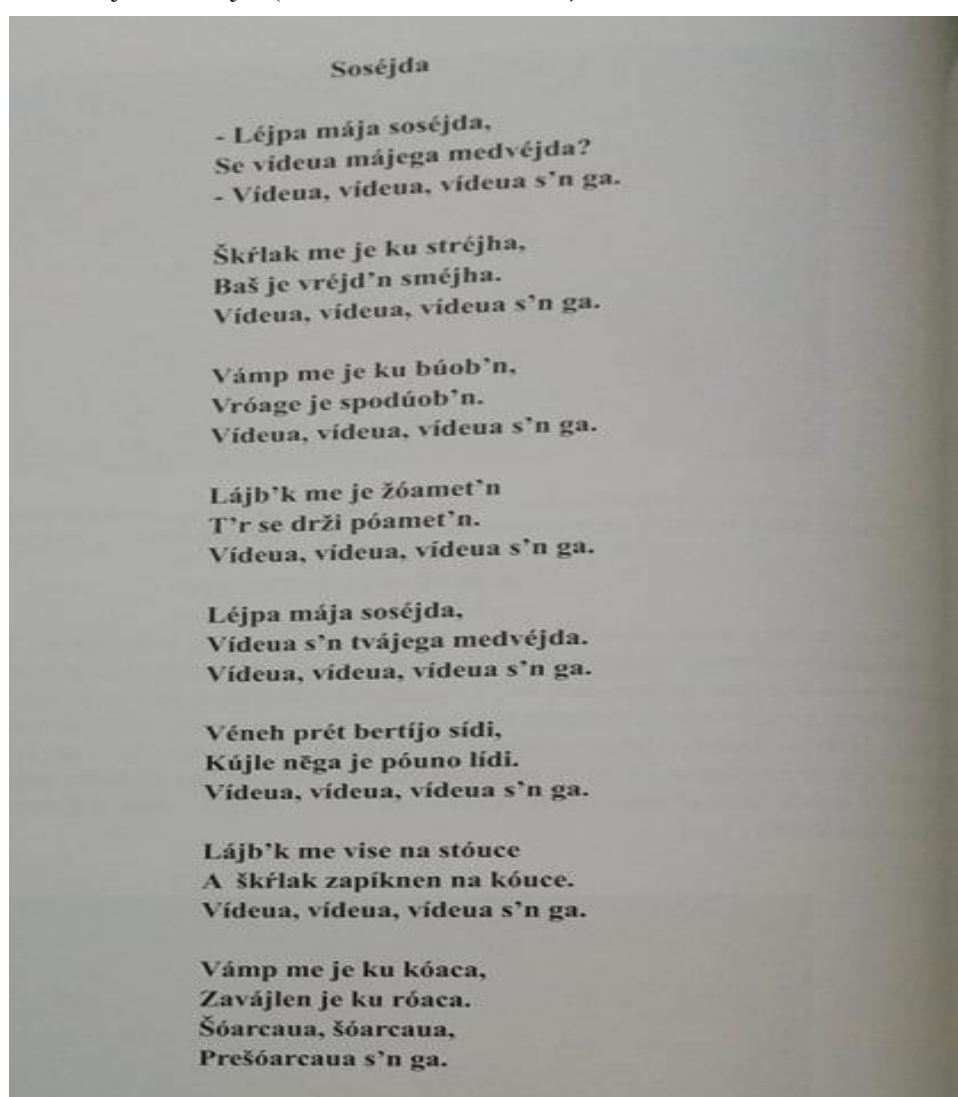

¹⁰ Internetski izvor: Turistička zajednica Grada Delnica <https://www.tz-delnice.hr/price-i-legende.php> (Preuzeto 12.6.2020.)

5.3.3. *Sosėjda*

Usmena predaja govori o tome da ova pjesma potječe iz sredine 19. stoljeća te da govori o dvjema ženama koje su se jedna drugoj žalile kako im muževa često nema kod kuće. Izvorni tekst zapisan je prema pjevanju jedne gospođe iz Delnica, a pronađen je i u knjigama koje su govorile o povijesti delničke župe. Izvorno se pjesma sastoji od osam kitica, no *Hrvatski sokol*, odnosno delničko društvo, početkom 20. stoljeća odlučilo je da će se nadalje pjevati samo prve četiri kitice. Pjesma je u cijelosti snimljena nakon 70 godina od nastanka. Danas je izvodi mješoviti pjevački zbor i folklorna sekcija KUD-a Delnice (Laloš i Hriberski, 2008). Tekst pjesme može se vidjeti na slici 8.

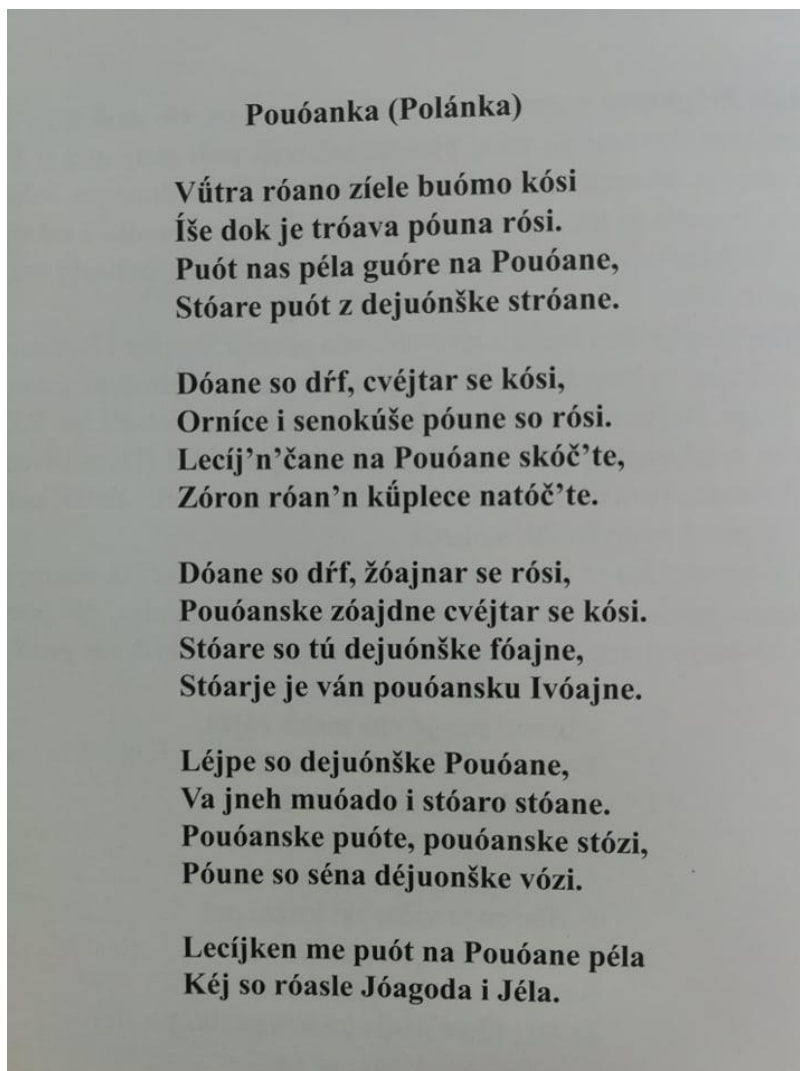
Slika 8: Pjesma *Sosėjda* (Laloš i Hriberski, 2008: 26).

5.3.4. Pouóanka (Polánka)

Ova pjesma ispevana je otprilike u prvoj polovici 19. stoljeća te se posebno pjevala za vrijeme Dana drva i Polanskog Ivanja. Posebnost ove pjesme je u tome što pripada i starim delničkim svadbenim običajima. U pjesmi se spominje kúpleca, stara drvena čaša. Uz nju postoje iste takve, ali manje drvene čašice. Smatra se jednim od prvih suvenira tipičnih za ovaj kraj. Pjesma pjeva i o Lecíj'n'čanima, odnosno koscima. Na malom izvoru nalazio se kafić po kojem su onda kosci dobili ime jer su tamo stali i uzeli vodu za put (Laloš i Hriberski, 2008). Tekst pjesme može se vidjeti na slici 9.

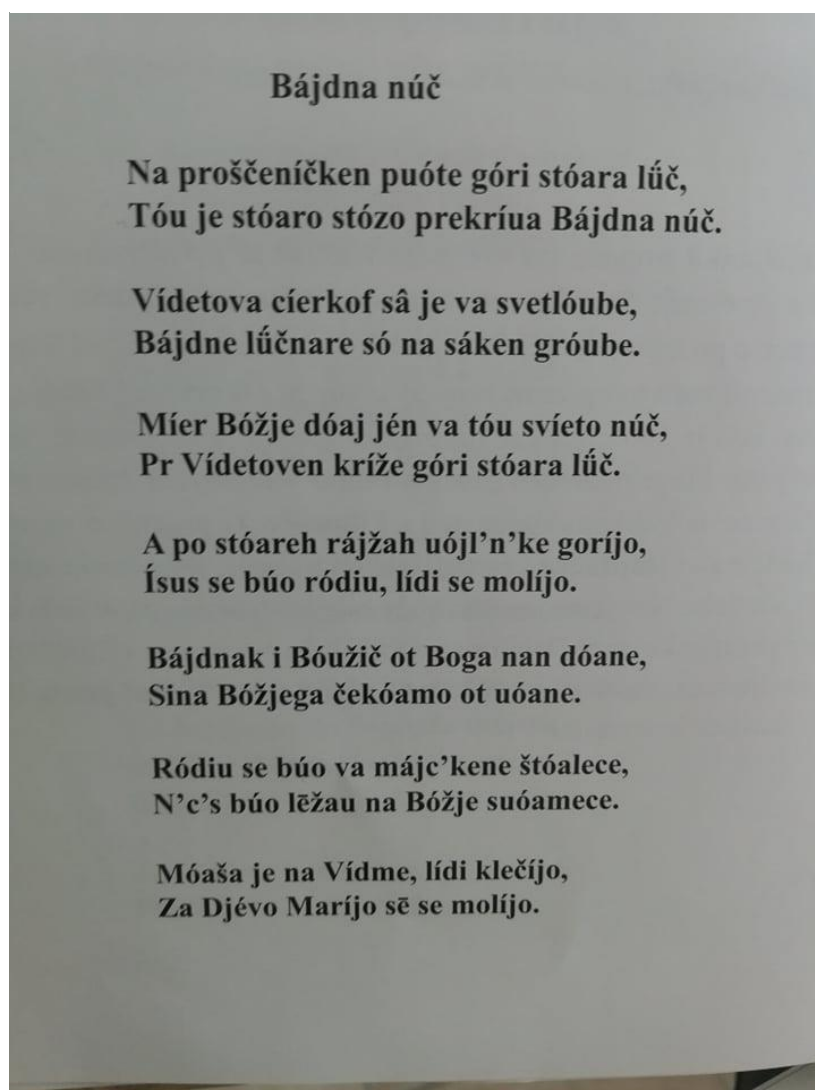
Slika 9: Pjesma Pouóanka (Laloš i Hriberski, 2008: 14).

5.3.5. *Bájdna núč*

Pjesma pripada razdoblju između sredine i druge polovice 19. stoljeća te se pjevala u crkvi Sv. Ivana Krstitelja, odnosno delničkoj crkvi. Župni zapisi govore o tome kako je pjesma nastala još krajem 18. stoljeća. Prošćeničke puót je put koji je vodio na staro delničko groblje. U pjesmi se spominje i stara delnička crkva koja je 1606. godine izgorjela. Crkva je nosila ime po župniku koji ju je izgradio (Laloš i Hriberski, 2008). Tekst pjesme može se vidjeti na slici 10.

Slika 10: Pjesma Bájdna núč (Laloš i Hriberski, 2008: 18).

5.4. Plesovi

5.4.1. *Hrvacko*

Jedan je od najpopularnijih plesova diljem cijelog Gorskog kotara, ali i u kopnenom dijelu Hrvatskog primorja. Sredinom 19. stoljeća ples se nazivao hrvatski tanac te se plesao u cijelom gornjem dijelu Hrvatske. Ovaj se ples u određenim dijelovima Gorskog kotara naziva još i čardaš ili drmeš zbog toga što ima dosta sličnosti s drmešom i mađarskim čardašom (Antić i sur. 1984).

Ovaj ples ima tri osnovne plesne figure, a to su: okretanje djevojke, prebiranje i okreti u paru. U goranskoj varijanti ovoga plesa parovi se tijekom prebiranja drže za ispružene desne ruke te prebiru nogama. Moguće je vidjeti i da se povremeno odvajaju te samostalno prebiru. Važno je naglasiti da je u izvornoj varijanti ovoga plesa prebiranje bilo improvizirano, no ta se odlika kasnije izgubila. Sljedeća važna figura je okretanje djevojke koja se okreće ispod desne ruke muškarca, odnosno partnera s kojim pleše. Nadalje imamo okretanje u paru gdje muškarac uhvati djevojku objema rukama oko struka, a djevojka svoje ruke stavlja na muškarčeva ramena. U ovakvom hvatu par se okreće ulijevo. U kasnijem razdoblju uvedena je figura spajanja u četvorke ili se više parova spaja u manje kolo, gdje se zatim može vidjeti intenzivna vrtnja (Antić i sur., 1984; Sremac, 1983).

Ovaj ples prati jedna harmonika ili više njih, odnosno u ovom kraju heligonka te tamburaški sastav (Antić i sur., 1984). Notni zapis plesa *Hrvatcko* može se vidjeti na slici 11.

Slika 11: Notni zapis plesa *Hrvacko* (Antić i sur. 1984: 330)

HRVACKO
(JABLAN)

Svirao na harmonici »heligonki«: BRANKO HIBLER, r.1924.
Snimio: STJEPAN SREMAC, 1976.
Transkribirala: GROZDANA MAROŠEVIĆ, 1983.

$\text{♩} = 185$

Fonoteka ZIF-a, kolut br. 938

5.4.2. *Igra kolo u dvadest i dva*

Naziv plesa *Igra kolo u dvadest i dva* dolazi od prvog stiha pjesme koja se pjeva za vrijeme njezina izvođenja (Antić i sur., 1984). Ples potječe iz Austrije, a pleše se na način da se plesači (koji su najčešće djeca) šetaju u kolu držeći se za ruke. U sredini stoji jedan muškarac ili žena (Antić i sur. 1984), a tekst koji pjevaju glasi ovako:

Igra kolo, igra kolo u dvadeset i dva,

U tom kolu, u tom kolu

Lijepa (ime djeteta) igra.

Biraj (ime), biraj (ime) koga ti je drago,

Samo nemoj, samo nemoj

Koga nemaš rado.(Marcinjaš, 2013)

Nakon toga onaj tko se nalazi u kolu bira sebi partnera. Na pod stavlja jastuk koji je imao u ruci te se njih dva „poljube“. Zatim ustaju i otplešu kratki ples u kojem se koristi korak polke (Antić i sur.,1984). Za to vrijeme kolo pjeva:

Sad se vidi, sad se zna,

Tko se kome dopada,

Sad se vidi, sad se zna,

Tko se kome dopada. (Marcinjaš, 2013)

Onaj tko je bio izabran ostaje u kolu i dalje bira. Ples, odnosno igra, završava kada svi u kolu budu izabrani (Antić i sur., 1984).

5.4.3. *Oberštajerić*

Oberštajerić je ples koji dolazi iz austrijske pokrajine istog naziva. On je u trodobnoj mjeri i osnovni mu je korak korak valcera. Ono što ovaj ples čini posebnim je udarac nogom u svakom četvrtom taktu. Hvat plesača je takav da plesač svojom lijevom rukom drži partnerčinu desnu ruku koja je ispružena. Desna ruka plesača nalazi se na lijevoj lopatici žene, a njena je ruka na plesačevim leđima (Podobnik, 2005).

Ples započinje tako da plesač lijevom nogom krene naprijed, zatim se desnom nogom napravi dokorak, a treći je korak lijevom nogom u mjestu. Nakon toga slijedi korak desnom nogom, dokorak lijevom i korak u mjestu desnom nogom. Koraci se mogu izvoditi i s laganim poskakivanjem. U svakom četvrtom taktu izmjenjuje se topot desnom nogom. Plesačica izvodi iste korake kao i plesač, jedina razlika je u tome da ona započinje desnom nogom (Podobnik, 2005).

Prilikom nastupa KUD-a Delnice ovaj ples prati heligonka i tamburaški sastav. Notni zapis vidljiv je na slici 12.

Slika 12: Notni zapis plesa *Oberštakerić* (Denis Kezele(18.5.1989.)).

OBERSTAJERIC

HELIGONKA

The musical score for 'OBERSTAJERIC' is written for a Heligonka instrument. It consists of six systems of staves, each with a treble clef staff and a bass clef staff. The melody is written in the treble staff, and the bass line is written in the bass staff. The score includes various musical notations such as notes, rests, and bar lines. There are also some letters (C, G, F, B) written below the bass staff, likely indicating chords or fingerings. The score ends with a double bar line and the notation '2x'.

5.4.4. Polka

Polka je bazična plesna struktura alpske plesne zone. Hvat u ovom plesu je takav da plesač desnom rukom obuhvaća plesačicu oko struka, dok plesačica lijevom rukom hvata plesača za desno rame. Lijevom rukom plesač hvata partneričinu desnu ruku. Spojene ruke savijene su u laktu te se pomiču u ritmu plesa gore i dolje, odnosno lijevo ili desno (Podobnik, 2005).

Korak polke sastoji se od poskoka uz koji ide privlačenje suprotne noge. Pri tome slijedi brzi prijenos težine tijela na privučenu nogu, a zatim korak poskoka na drugu nogu. Prilikom poskoka noga koja se privlači lagano je podignuta i savijena u koljenu. Koraci se izvode prvo jednom, pa drugom nogom. Smjer kretanja može biti naprijed, natrag, u lijevu i desnu stranu ili oko vlastite osi. Smjer kretanja uvijek je suprotan smjeru kretanja kazaljke na satu (Podobnik, 2005).

Postoji više vrsta polki, odnosno plesova čiji je osnovni korak korak polke. Tako primjerice KUD Delnice izvodi *Delničku polku*, *Jurčekovu polku*, *Špic-polku*, *Jagoda-polku* i slično. Primjeri nekih od ovih polki mogu se vidjeti na slici 13.

Slika 13: Notni zapis plesa *Špic-polka* (Denis Kezele (18.5.1989.)).

ŠPIC POLKA

The musical score for Špic Polka is written for piano in 2/4 time and B-flat major. It consists of three systems of two staves each (treble and bass clef). The first system contains two measures, the second system contains two measures with an 'accelerando' marking, and the third system contains two measures ending with a double bar line and a repeat sign. Chord symbols C, F, and B are indicated below the bass staff. The piece concludes with a 'Fine 3x' marking and a repeat sign.

6. INSTRUMENTI

6.1. Heligonka

Heligonka, odnosno dijatonska harmonika, naziva se još i *trieština* te *štajerka* u Istri, *frajtonerica* u Sloveniji, *Steirische harmonika* u Austriji te *Button box* u Americi. Heligonka je vrsta harmonike koja je u Hrvatskoj popularna u Gorskom kotaru, Istri i Hrvatskom zagorju. Nastala je u Češkoj početkom 19.st. i proširila se diljem Austro-Ugarske monarhije. U Gorski je kotar stigla tek krajem 19.stoljeća. Naziv ovog instrumenta potječe iz Češke, odnosno to je originalni češki naziv. Dolazi od specifične boje basova koji podsjećaju na bas tubu koji se nekada nazivao *helikon* (limeni puhački instrument). Naziv *dijatonska harmonika* dobila je po tome što je za razliku od klavirske i kromatične harmonike (kromatski instrumenti s polutonovima) instrument bez polutona (dijatonski), tj. ima tonaliteta koliko ima redova dugmadi. Standardna je troredna heligonka koja ima više štimova, a najčešći je C-F-B dur. Dvoredna heligonka naziva se još i *triještinka* te je popularna u Italiji. Uz te dvije vrste heligonki postoje još i četveroglasne i peteroglasne heligonke. Heligonka ima specifičan način promjene tonova: na svako dugme može se odsvirati dva tona koja se mijenjaju promjenom smjera mijeha (isti princip kao kod usne harmonike). Najčešće ima jedan registar, a u novije vrijeme, zadnjih 20-ak godina, napravljeni su tzv. *hibridi*. Hibridi su heligonke sa svim polutonovima u zadnjem redu, kromatskim basovima te različitim registrima kojima se mijenja boja tona¹¹.

Razvoj heligonke u Gorskom kotaru može se pratiti paralelno s razvojem heligonke u susjednoj Sloveniji. Heligonka je prije bila „seoski tradicijski instrument“ koji nije imao veliku perspektivu, osim za izvođenje narodnih pjesama i plesova vedrog karaktera u ritmu polke i valcera. Tako je bilo do 60-ih godina 20. stoljeća. Iako postoje rani zvučni zapisi iz 1920-ih (ponajviše u SAD-u), heligonku je u „novo doba“ uveo slovenski heligonkar Lojze Slak, čija je prva snimljena ploča (1964.) prodana u velikoj nakladi. Lojze Slak je snimao od 1965. do 1970.godine za zagrebački *Jugoton* i prvi je narodni izvođač u bivšoj Jugoslaviji koji je prodao milijun nosača zvuka. Sve to imalo je izravan utjecaj na goranske heligonkare kojima je Slakov stil zbog blizine i utjecaja alpskog

¹¹ Izvor: Denis Kezele (18.5.1989.)- svirač heligonke

melosa bio blizak. Desetak godina kasnije, 1970-ih, na scenu je došao mlađi heligonkar iz Ribnice, Franc Mihelič, koji je bio vrsni svirač klavirske harmonike i uveo je virtuozniji stil sviranja heligonke. Mihelič je ostavio snažan utjecaj na austrijske i južnotirolske svirače heligonke koji još dan danas kopiraju njegov stil te na goranske heligonkare mlađe generacije (Turk, Kezele, Čop, Tomac)¹².

Slakov stil bio je isti kao kod starijih goranskih svirača: koristio se 1 remen preko ramena desne ruke, a palcem desne ruke se pridržavala heligonka u „udubini“ kod tipkovnice zbog balansa pri promjeni smjera mijeha prema unutra. Mihelič je prvi počeo koristiti oba remena preko ramena i svih 5 prstiju, što je danas standard kod svih svirača. Goranski heligonkari su od same pojave heligonke na ovim prostorima bili samouki, rijetko tko je svirao i klavirsku harmoniku. Njihov stil je bio, moglo bi se reći, jednostavan, nisu posjedovali virtuosno umijeće niti neko znanje harmonije. Među rijetkim virtuoзима starije generacije je Josip (Jože) Poljančić iz Ravne Gore, čije su snimke iz 1970-ih sačuvane od zaborava. Što se tiče zvučnih zapisa, do 1970-ih nema tragova. Zanimanjem folklorista za tradicijsku glazbu Gorskog kotara snimljene su na magnetofonsku traku prve snimke. Njih na službenom nosaču zvuka možemo naći na kaseti *Delnice nekad i sad* iz 1990-ih godina (MC 140, diskografska kuća *Melody* iz Kastva, urednik: Andrej Baša) u izvedbi delničkog heligonkara Ivana Majnarića – Markasa (skladbe: *Polka koračnica* i *Hrvatsko*)¹³.

Zadnjih 20-ak godina u Gorskom kotaru javljaju se mladi harmonikaši: Denis Turk (Hrib kraj Gerova), Denis Kezele (Delnice), Milan Čop i Dario Tomac (Gerovo) koji sviraju modernim stilom Slaka i Miheliča. Denis Turk je snimio prvi samostalni nosač zvuka među kojima su tradicionalne melodije čabarskog kraja (*Vodanski oberštajerič* i *Francuski fox*, koji je njegov djed donio nakon privremenog rada u Francuskoj). Denis Kezele iz Delnica od 2003.godine prati folklornu sekciju KUD-a Delnice i s njima nastupa diljem Hrvatske i Europe. Izvode tradicionalne plesove Gorskog kotara koji su tradicionalno bili izvođeni na tamburicama. U Gorskom kotaru i susjednoj Beloj Krajini

¹² Izvor: Denis Kezele (18.5.1989)- svirač heligonke

¹³ Izvor: Denis Kezele (18.5.1989)- svirač heligonke

(SLO) karakterističan je spoj heligonke i tambure koji je prisutan još od ranije, što možemo vidjeti na starim fotografijama s početka 20.stoljeća ¹⁴.

Od 2003. godine održava se u Gorskom kotaru sada već tradicionalna manifestacija *Smotra goranskih sastava i svirača heligonke*, koja se svake godine održava u drugoj goranskoj općini. Događaj je dobro medijski popraćen te postoje videozapisi sa svake smotre. 2008.godine u organizaciji *Društva Gorana* iz Zagreba održano je *Natjecanje svirača heligonke Gorskog kotara*, koje je isprva imalo natjecateljski, a potom revijalni karakter, gdje su posjetitelji iz Zagreba mogli čuti izvorni goranski melos¹⁵.

U današnje vrijeme heligonka nažalost nije više toliko popularna među mladima, a starijih svirača je sve manje. Tradicionalni goranski stil sviranja heligonke počeo je odumirati zadnjih 10-ak godina, jednako kao i u susjednoj Sloveniji, jer su svirači postali glazbeno pismeniji i trendovi u sviranju su drugačiji nego nekada. Pozitivna strana je ta što se utjecaj melosa iz Slovenije još osjeća u Gorskom kotaru te možda u budućnosti zaživi i tečaj heligonke kao što je već počeo u Istri zadnjih godina. Dostupne su i snimke goranskih izvođača na internetu, tako da zaborav neće „progutati“ goransku glazbu¹⁶.

17

Slika 14: Heligonka.

¹⁴ Izvor: Denis Kezele (18.5.1989)- svirač heligonke

¹⁵ Izvor: Denis Kezele (18.5.1989)- svirač heligonke

¹⁶ Izvor: Denis Kezele (18.5.1989)- svirač heligonke

¹⁷ Izvor: Internet stranica <https://heligonka.com/> (23.6.2020.)

7. STARI DELNIČKI OBIČAJI

U ovom poglavlju opisat će se neki običaji koji su bili neizostavni dio delničke prošlosti, a koji se i danas njeguju (barem neki od njih). Običaji će biti opisani prema kalendarskom redoslijedu. Iako je delnička prošlost malo poznata, prema kazivanjima starih Delničana postoji mnogo običaja koji su prevladavali u Delnicama. S obzirom na to da je građa iz koje je pisan ovaj dio prikupljena od dvaju autora, oko nekih se običaja njihovi iskazi na slažu te su oni zbog toga opisani kroz dva pogleda. U nastavku će se pisati o obilježavanju Valentinova, Ivanju (Dan Grada Delnica), Sv. Nikoli i Badnjaku.

7.1. Valentinovo i Jurjevo

U ovom poglavlju o ovim će se dvama danima pisati zajedno zbog „ptičjeg pira“ o kojem će se nešto više reći kasnije. Iako postoje mnoge dileme o tome je li se to održavalo na navedene dane ili 12. ožujka, s obzirom na to da nema točnih podataka, pisalo se općenito.

U narodu se govorilo da, kada se na Valentinovo ujutro oglase ptice, to znači da dolazi proljeće, iako je nerijetko do proljeća prošlo još puno hladnih dana. Ljudi su pričali da se ptice javljaju iz toplijih krajeva i da se njihovo glasanje čuje skroz do Delnica. Djeci su se na taj dan pekli i kekisi s likovima ptica. U to doba oko kuće su se vidjeli samo vrapci koji su se hranili kruhom. Postojala su vjerovanja da će se, ako na taj dan vrabac proleti iznad djevojčine glave, ona udati za poštenog, ali siromašnog dečka. U novijoj se prošlosti Valentinovo slavilo kao Dan zaljubljenih te su dečki svoje djevojke darivali crvenim srcima (Laloš i Grgurić, 2010). Jurjevo se slavilo 23. travnja i označavalo je pravi početak proljeća (iako je početak proljeća kalendarski padao ranije, s obzirom na hladno vrijeme u Delnicama, stari su Delničani uzimali ovaj datum kao prvi dan proljeća). Običaj je bio da dečki djevojkama oko vrata stavljaju zelene grančice koje su označavale početak proljeća. One su se još pojavljivale i u kući te na rogovima stoke. Usto na taj se datum mogao početi saditi krumpir (Laloš i Grgurić, 2010).

Što se tiče „ptičjeg vjenčanja“, kako je prije navedeno, vode se razne rasprave o datumu. S obzirom na to da je Valentinovo bilo hladno i često sa snijegom, običaj opisan u nastavku odvijao se na Jurjevo. Važno je naglasiti kako se govorilo da se ptice koje se nisu udale na Valentinovo udaju na Jurjevo. Djeci su se pekli kolači u obliku ptica te su

odlazili na polje tražiti grmove u kojima mogu vidjeti da se ptice udaju. Djeca bi došla do grma, skinula svoje cipelice i cijeli dan gledala u grmlje hoće li će se ptice udati. Postojalo je vjerovanje koje je govorilo o tome da jedino ona djeca koja su bosih nogu mogu vidjeti taj prizor. Nakon što su čekala cijeli dan i nisu vidjela „ptičji pir“, roditelji su dolazili po njih i uplakanima objašnjavali da je to zato što su se udale na Valentinovo. Kako se djeca nisu sjećala kakvo je vrijeme bilo na Valentinovo, prestala su plakati i otišla kući (Laloš i Grgurić, 2010).

7.2. Ivanje

Danas se 24. lipnja, odnosno Ivanje, u Delnicama slavi kao Dan Grada Delnica. Na taj se datum slavi rođenje Sv. Ivana Krstitelja, a on je zaštitnik župe u Delnicama. Nekada su se na taj dan u gradu na svakom koraku mogle vidjeti narodne nošnje, no i danas je to dan koji se u Delnicama s radošću obilježava. Prema kazivanjima, na taj se dan u Delnicama održavalo običaj *ivòajnskeh kresnìc*, odnosno *ivanjski krijesnica*. Djevojke u svečanoj bijeloj haljini, u manjim skupinama ili povorkama, prošetale su selom. Dok su šetale, najčešće su pjevale neku ivanjsku pjesmu. U rukama su držale upaljenu svijeću, a na glavi su imale vjenčiće koje su isplele od ivančica. Prema predaji, dok su plele vjenčiće, razmišljale su o mladićima iz sela te su nagađale kada će se i za kojeg udati. Tijekom šetnje kroz mjesto, kada su došle do kuće prekrivene šindrom, poredale bi se i bacale vjenčiće s glave na krov. Prema broju daske na kojoj je vjenčić stao tumačile bi za koliko će se godina udati. Primjerice ako je vjenčić stao na trećem redu dasaka, udat će se za tri godine. Taj je običaj i danas prisutan u Gradu Delnicama. Na njemu sudjeluju mlađe članice KUD-a Delnice. Okupljaju se kraj starog delničkog kina te s upaljenim svijećama i vjenčićima na glavi šecu do stare *Hiše Rački* koja ima krov od šindre te na njega bacaju vjenčić (Laloš i Grgurić, 2010).

Osim takvog obilježavanja, svako je Ivanje pratio veći sajam. Štandovi su se nalazili pred crkvom sv. Ivana Krstitelja ili na placu. Nudila se rabljena roba te odjeća i obuća slabije kvalitete. Mogle su se dobiti svijeće, dušice, ogledala, krunice i tako dalje. Naravno, nudilo se vino i rakija, ali i narodni lijekovi. Uz sve navedeno roditelji su mogli djeci kupiti različite igračke (Laloš i Grgurić, 2010).

Za ovaj rad važno je naglasiti i da su na Ivanje najmlađi glazbenici u Delnicama dolazili u Park kralja Tomislava, gdje su pokazivali svoja umijeća na određenim instrumentima koje su svirali (Laloš i Grgurić, 2010).

Navečer su se palili ivanjski krijesovi. S pripremom se započelo dva dana ranije. U to su uglavnom bili uključeni dečki koji su na obronku pokosili travu te se na tom mjestu kasnije postavljalo krijes. Pokošena ivanjska trava skupila se na mjesto te se drugi dan prekrila ugarcima izgorjelog krijesa. Prvo su se pripremali panjevi koji su se stavljali na sredinu krijesa. Sve je to obloženo suhim granama i suhom mahovinom. Cijeli je krijes trebao biti pripremljen dan prije Ivanja (Laloš i Grgurić, 2010). Krijes se palio navečer, iza 20 sati, te ga je palio oženjeni dečko koji je na proljetnoj svadbi najavio košnju ili dečko koji će prvi imati jesensku svadbu. U trenutku paljenja krijesa djevojke i dečki oko krijesa zaplesali su kolo uz pjesmu *Polànka* uz glazbenu pratnju tamburaša i harmonikaša. Kasnije su djevojke pjevale pjesmu *Màje Dèjuonce*. Najhrabriji dečki preskakivali su rubove plamena, a kada se vatra bitno smanjila, preskakivali su je parovi. Za svakog tko bi ju preskočio, a ne bi se opekao, vjerovalo se da će se najkasnije iduće godine oženiti (Laloš i Grgurić, 2010). Vatra se održavala do ponoći, a nakon toga su ljudi počeli odlaziti svojim kućama. Danas u Delnicama više ne postoji tradicija paljenja krijesova (Laloš i Grgurić, 2010).

18

Slika 15: Ivanjske krijesnice.

¹⁸ Izvor: Facebook stranica Folklorne skupine Delnice (10.6.2020.)

7.3. Sv. Nikola

Ovaj blagdan opisan je zbog velike važnosti koju je imao za djecu u Delnicama. Kao što je spomenuto, ovom su se blagdanu najviše radovala djeca zbog toga što su u jutarnjima satima bila darivana. Dan ranije djeci su se pričale razne priče o sv. Nikoli (*Mekùle*) i Krampusu (*Kràmpuse*) te im se govorilo kako oni noću obilaze kuće. Dobra djeca tada budu darivana, a zločesta dobiju šibu. Na taj su dan djeca stavljala cipele ili čizmice na prozor u koji će im Nikola staviti poklon. Nikola je bio opisivan kao starac koji je na sebi nosio narodnu nošnju s mnogo ukrasa, imao je bijelu bradu te biskupsku kapu i štap. Dok je Krampus opisan kao vrag, obučen u crno, s crvenim rogovima i usnicama te licem prekrivenim čađom. Usto je nosio lance i vreću u kojoj je držao šibe. Neka djeca pokušala su dočekati posjet Nikole, no od umora bi ipak zaspala. Uz čizmice na prozoru su nerijetko ostavljala i pisma u kojima su pisala svoje želje. Ujutro, kada su djeca ustala, veselju nije bilo kraja. U čizmicama bi ih najčešće dočekalo neko voće, pokoja igračka, odjeća ili obuća. To je uveliko ovisilo o novčanoj mogućnosti roditelja (Laloš i Grgurić, 2010).

7.4. Badnjak

Prije nego što se počne opisivati sâm Badnjak, važno je napomenuti kako su Delničani obilježavali i dan prije Badnjaka. Na taj se dan slavio sveti Ivan Kentijski i obilježavao se skrbi o bližnjima. Susjedi i prijatelji okupljali su se u dvorištu i prisjećali se dana iza njih. Usto običaj je bio da se na taj dan ne smije udarati ili tući. Tako da su djeca za svoje nestašluke taj dan bila samo ukorena. Tijekom dana pekli su se razni kolači koji se nisu pripremali u razdoblju od Sv. Lucije (tada su se u Delnicama počeli peći kolači za Božić). Zanimljivo je naglasiti da se uvijek pekao neparan broj keksa i kolača. Navečer bi se svi okupili uz vatru te su se uz razne instrumente (harmonika, prim i bugarija) pjevale božićne pjesme i dvije izvorne delničke badnje pjesme (od kojih je jedna spomenuta u prijašnjim poglavljima) (Laloš i Grgurić, 2010).

Badnjak je počeo jutarnjom misom (zornicom). Prije zornice su se palile svijeće u svim kućama. Također, običaj je bio da se za vrijeme zvonjave crkvenih zvona otvaraju svi prozori i vrata kako bi u kuću ušao božji blagoslov. Kada se vraćalo iz crkve, u kuću bi se unijele jelove i smrekove grančice. Te su se grančice postavile po svim prostorijama

kuće, a najvažnije je bila ona koja se postavila iznad stola u sobi u kojoj se slavio Božić. Ta se grančica nije smjela dirati sve do sljedećeg Božića, bez obzira na to što su s nje pale sve iglice. Važno je naglasiti i da su se palile božićne svijeće (palio ih je najstariji sin u obitelji). U vezi s božićnom svijećom postoji nekoliko vjerovanja. Jedno je bilo to da ako jače curi vosak, iduće će se godine bolje živjeti, a drugo je bilo da kada se otvori prozor, treba pratiti strujanje zraka i smjer u kojem pokazuje plamen jer on određuje tko će umrijeti u idućoj godini (Laloš i Grgurić, 2010).

Kao i danas, tijekom Badnjaka se cijeli dan postilo, sve do večere. Nakon obavljenih obaveza, cijela se obitelj okupila u prostoriji gdje se slavio Božić te se čekala Badnja noć. Tijekom večere pazilo se na sitne detalje koji su određivali tijek iduće godine. Tako se na stol stavljala rumena jabuka kako bi djeca bila rumena. Zatim se na rubove stola stavljalo novčiće kako bi bilo više novaca i slično. Jelo koje se jelo za večeru radilo se od graha, kaše ili nekog drugog povrća. Nakon večere kitilo se božićno drvce, no taj je običaj poznat tek od kraja 19. stoljeća. Drvce se kitilo raznim voćem, papirom i perjem. Na dijelovima drvca postavile su se svjećice koje su se nakon polnoćke zapalile. Nakon polnoćke izašlo se pred crkvu i započelo je čestitanje (Laloš i Grgurić, 2010).

8. ZAKLJUČAK

Grad Delnice ima vrlo osebujnu prošlost, no nedovoljno istraženu. Njegovi običaji, plesovi i pjesme važan su dio prošlosti ali i sadašnjosti grada. Iako nema dovoljno istraženu prošlost, i ovo malo zapisa i priča važno je za očuvanje njegove tradicije. Tradicija se mora prenositi i mlađim generacijama, stoga su u ovom radu i prikazani neki zanimljivi običaji, pjesme i plesovi koji bi trebali zainteresirati mlađe naraštaje kako se ne bi zaboravilo ono što određuje ovaj grad. U radu se nastojalo što vjernije prikazati kako izgleda narodna nošnja Delnica koja je još uvijek očuvana i koju se može vidjeti. Uz nošnju nastojali su se prikazati i plesovi i pjesme koji su nažalost sada već pomalo zaboravljeni, jednako kao i običaji koji se više ne njeguju. Jedini običaj koji opstaje jest običaj Ivanja.

Zaključno bih navela da je Kulturno-umjetničko društvo Delnice vrlo važan faktor u očuvanju tradicije ovoga grada. Ono djeluje od 1973. godine te broji četiri sekcije koje su trenutno u padu što se tiče članova društva. KUD Delnice prate mnogi uspjesi i mnoge manifestacije te su poznati diljem Republike Hrvatske, ali i šire. Predstavljaju pjesme i plesove svojega grada, ali i pjesme i plesove iz ostalih dijelova Republike Hrvatske. Oni svojim radom i svojim manifestacijama nastoje sačuvati tradiciju za neke buduće generacije te nastoje približiti pjesme i plesove današnjim mlađim generacijama.

Istaknula bih da bivša članica folklorne sekcije želim i sama u budućnosti promicati tradiciju na zanimljiv način koji bi se svidio i mlađim generacijama. Smatram da je vrlo važno da grad ima nekoga tko će se brinuti o tradiciji, no isto tako i sam vrh toga grada u to mora biti uključen i pomoći KUD-u da promiče tradiciju našega grada.

9. LITERATURA

KNJIGE:

1. Antić, K. i sur. (1984). *Općina Vrbovsko: njena prošlost, njena sadašnjost*. Zagreb: Školska knjiga.
2. Laloš, Ž. (2014). *Tragom delničke prošlosti*. Delnice: Grad Delnice.
3. Laloš, Ž., Grgurić, D. (2010). *Stari delnički običaji kroz godinu*. Delnice: Etno-udruga „Prepelin'c“.
4. Laloš, Ž., Hriberski N. (2008). *Delničke pučke popijevke iz devetnaestoga i dvadesetoga stoljeća*. Delnice: Etno-udruga „Prepelin'c“.
5. Malvić, S. (2007). *Delnička narodna nošnja*. Delnice: Etno-udruga „Prepelin'c“.
6. Podobnik, G. (2005) *Zavičaju*. Ravna Gora: Općina Ravna Gora.
7. Žurga, J. (2003). *Povijesna šetnja razglednicom kroz Grad Delnice*. Delnice: Adamić.

INTERNETSKI IZVORI:

1. *Hrvatska enciklopedija*. Preuzeto: 11.6.2020. sa <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=20034>
2. *Turistička zajednica Grada Delnice*. Preuzeto: 11.6.2020 sa http://www.gorskikotar.hr/turizam/otkrijte_gorski_kotar/mjesta/delnice

USMENI IZVORI:

1. Dušanka Crnković (6.5.1955.) - predsjednica KUD-a Delnice
2. Denis Kezele (18.5.1989.) - svirač heligonke

LEKTORIRALA: Tihana Zbašnik, mag.educ.philol.croat.